

Almanac de Interlingua

Numero 48 – Decembre 2013

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Per que le professores se dimitte?

Attraher juvenes al labor educative sembla non esser un problema in le Regno Unite. Totevia, cifras del Organisation pro Cooperation e Developpamento Economic suggere que plus e plus professores experte ha abandonate lor profession.

Sub le etate de 30 annos es 20% del inseniantes secundari e 31% del inseniantes primari britannic, indicante que le pais ha un del plus juvene fortias laboral in iste area intra le 31 paisas membros del OCDE. Le situation es simile inter le trentennarios, in contrasto con Italia, ubi 85% del inseniantes primari e 92% de celles secundari ha 40 annos o plus.

Ante iste scenario, le autoritates britannic deberea esser plus tranquille que le italianes. Nonobstante, il ha altere datos preoccupante al britannicos. Parte del inseniantes qui abandona lor posto lo face al prime cinque annos de lor carreras – ben que 30% de istes retorna post un periodo sabbatic viagiante o formante un familia. Altere parte significative abdica le profession post compler 50 annos de etate.

Secundo un studio per le Universitate Durham in 2009, le principal rationes pro le abandono es stress, cargo laboral excessive, burocratia e problemas comportamental. On observa que le *burnout* (exhaustion psychic) ha evente plus tosto in le carriera, assi que multes remane in posto con le sol finalitate de conservar lor salarios. Le datos indica que le inseniantes travalia plus horas que altere servitores public, e que lor travalio ha essite sempre plus stressante.

Un mesura administrative essayate es provider cursos al inseniantes, sub le justification que le qualitate del inseniamento es proportional al qualitate del instructores. Le subtraction de autonomia didactic, tamen, fini per reducer ancora plus le motivation del inseniantes, qui reclama sur le absentia de professionalism in lor ambiente laboral. Plus effective ha essite le acostamento collaborative, in que non solo le inseniantes, ma tote le personal se compromitte con le benesser institutional, que per se pote generar un melioramento gradual del inseniamento.

Basate in le articulo *Why are teachers leaving education?*, per David Weston, publicate le 1 agosto 2013 in le jornal britannic *The Guardian*.

Sexo ja non vende como antea

Le tempores es difficile pro Debbie, dirigente de un casa anglese in que travalia altere *mature ladies* ('senioras matur'). Illa ha duo o tres clientes al die, ben minus que le octo o novem de ante un anno, mesmo post que illa bassava su precios. George McCoy, qui evaluta casas de massage, dice que multes lucta per lor superviventia. Le precios debeva reducer se, ben que le costo del location e del energia electric ha augmentate. Le proprie sito web de McCoy ha perdite un tertio de su visitantes, vermente.

In parte, iste bassa reflecte le mal momento economic. Inter 2007 e 2012, le consumo medie diminueva 4% in le Regno Unite. Vivienne, un escort independente, complementa su recepta con le travalio de photographa. Illa dice que pagar pro haber sexo es un luxo: "Le mangiar es plus importante; le hypotheca es plus importante; le gasolina es plus importante." Illa admite que discontar 20 libras de su precio es melior que haber nulle cliente, e que le dies quando on poteva sustener se solmente per le prostitution es finite. Ora le competition es intense. Feminas travaliante in Westminster reporta haber reducte lor tarifas in 50% a causa del saturation de lor mercato. In London e per tote partes, immigrantes offere le mesme servicios per un costo multo plus basse. Sophie, un escort de luxo in Edinburgh, remarca que il ha multe novelles, studiantes incluse, qui offere plus per un precio minor. Marie, anque de Scotia, conta sur le demandas pro descuentos, e que al fin le precio se determina secundo le cliente. Interprisas como le Club 25 Sheffield offere precios melior – le numero in le nomine es un referencia al precio –, e provide a basse costo servicios erotic como webcams e sexo telephonic.

Sur le stratas es le minor precios e le competition le plus desperate. Feminas qui habeva abandonate le prostitution pro travalios mal pagate ha retornate al stratas per precios inferior a 20 libras. Como le prostitutas online qui face public lor facie e adresse electronic, illas assume plus de riscos per minus de pecunia.

Resumite de *Sex doesn't sell – An old industry in deep recession*, publicate per le revista *Economist* le 25 maio 2013.

Manual de civilitate touristic

Le governmento de China consilia su citatanos a vestir se con elegancia quando illes va a casinos, a attender con patientia in caudas de museos e a non furar le gilets salvavitas del aviones ni facer strepito al mangiar macaroni. Post que un autoritate chinese reportava que le "comportamento incivilisate" in extero ha damnate le reputation del pais, le dirigentes responsabile per le sector de turismo elaborava un manual de 64 paginas que auxilia touristas a evitar gaffes in viages a altere pais.

Secundo le Organisation Mundial de Turismo, le numero de touristas exterior chinese altiava de 5 milliones in 1997 a 83 milliones in le ultime anno. Ben que isto da animo al interprisas touristic, le autoritates es preoccupate sur le image de China.

Alcun consilios ha natura legal e es multo sage: non utilizar le metro sin pagar, non ordinar carne de porco in restaurantes musulman, non usar curadentes ni introducir digitos in le naso in ambientes public, non lassar le impression del pedes sur le water

closet, non jectar immunditias al solo. Alteres non sembla tanto necessari. Le libro admone que un femina qui non porta pendentis in le stratas de Espania suffrera derisiones, perque isto equivale a camminar sin vestimentos. Altere section recommenda non comprar souvenirs de petra in Scotia ni appunctar cosas con le pede si tu es in Thailandia.

Le mal comportamento public del chinesis ha essite reportate per le media statal e tamben in retes social. Le ultime 1 octobre, cinque tonnas de immunditias restava sur le Placia del Pace Celestial post le celebration de anniversario del regime comunista. Ante poco se divulgava que un puero chinese de quindecim annos inscribeva su nomine in un templo egyptie de 3500 annos.

Le libretto chinese se summa a un nove lege de protection al touristas, que prohibe le interpresas de anunciar viages con costos occulte, como le obligation de consumer productos in un negotio specific. Sempre que un citatano lassa China, le governmento invia a ille un message telephonic incitante le a respectar le leges estranier e explicante le como contactar le ambassada in caso de necessitate.

Le informationes proviste veni del articulo *Turistas chinesis tēm manual de conducta*, publicate in le diario brasilian *Folha de S. Paulo* le 19 octobre 2013.

Ex-colonias va al Justitia in cerca de indemnisation

Quattuordecim pais del Caribe intende facer un inventario del danos que illos ha suffrite a causa del economia sclave a que los submitteva Anglaterra, Francia e Nederland. Pro isto, illes contractava un firma de advocatos in London que ganiava iste anno un compensation del Regno Unite per le tortura de kenyanos durante le dominio colonial in le 1950s.

Anglaterra illegalisava le traffico de sclavos in 1807, ma le legato de iste practica subsiste. In 2006, le tunc prime-ministro Tony Blair expressava su “profunde dolo” sur le commercio de sclavos, e le ministro nederlandese de affaires exterior Lodewijk Asscher faceva un affirmation simile in julio ultime. Totevia, le sol indemnisation que Anglaterra pagava post le abolition del traffico favoriva non le sclavos, ma lor ex-proprietarios.

Plus que tres milliones de personas se transportava trans le Atlantico per le angleses. Secundo estima le historiatores, in le era victorian inter un sexto e un quinto del britannicos ric obteneva lor fortunas del economia sclavista.

Apologias per acciones de leaders morte ante longe tempore ha essite un thema delicate per tote le mundo. Le turcos non admitte responsabilitate per le armenios qui moriva intra le Imperio Ottoman – illes ni mesmo concorda con le uso del parola “genocidio” pro describer iste evento historic. Solo in 1995 le tunc presidente francese Jacques Chirac se excusava per crimines contra judeos durante le governmento de Vichy. Le currente presidente François Hollande admitteva que Francia tratava su ex-colonia Algeria de modo “brutal e injuste”, ma non se excusava. Ja su antecessor Nicolas Sarkozy offereva un cancellation de debitos a Haiti in 2010 como compensation per le “vulneres del colonisation.” In 1997, Tony Blair describeva le famine del irlandeses al fin del annos 1840 como “un cosa que ancora causa dolor si on pensa in illo hodie”, sin totevia expressar apologias formalmente. Ben distinctemente, in 1970 le

cancellero german Willy Brandt cadeva sur su geniculos in le ghetto de Varsovia pro excusar se, ultra pagar reparaciones per crimines del nazistas.

Le naciones caribe argumenta que lor passato brutal continua, de certe maniera, a sclavisar los hodie. “Nostre cerca e lucha constante per ressources e developpamento es directemente ligate al inhabilitate historic de accumular ricchezza a partir del effortio de nostre populos durante le periodo slave e colonial”, diceva in julio Baldwin Spencer, le prime-ministro de Antigua e Barbuda. Martin Day, advocato qui defendera le pais american, diceva que le caso potera iniciar se le proxime anno sub le Corte de Justitia International in le Haga. Secundo ille, alcun pais ja ha comenciate a evaluar lor danos, inclusive le opportunitates educational e economic reducte e le problemas dietetic e sanitari.

Criticos argumenta que il non face senso iste tentativa de fortiar le population de hodie a corrigir danos occurrite centennios retro, e que le pais caribe ja ha recepte compensationes per medio de auxilio developpamental. Le terreno legal non incoragia: descendentes de slavos ha obtente multo poco del cortes statounitese, e, differentemente del caso kenyan, il habera nulle victimas del sclavage presente in corte. Assi mesmo, le governmento britannic es preoccupate que altere ex-colonias volera ducer lo al tribunales international.

Adaptate del articulo *Caribbean nations to seek reparations, putting price on damage of slavery*, per Stephen Castle, publicate le 20 octobre 2013 in le jornal statounitese *New York Times*.

Tapissieria maroccan: ligamine artistic inter Oriente e Occidente

Moroccan Carpets and Modern Arts (‘Tapissieria maroccan e arte moderne’) exhibe un fin collection de tapetes facte per nomades maroccan. Al initio del 20° centennio, le tapetes maroccan fascinava artistas como Vassily Kandinsky e Le Corbusier e hodie face memorar images per Mark Rothko e Cy Twombly. De facto, un recerca sur le cultura islamic nordafrican in general e del tapissieria maroccan in particular nos apportara al radices del vanguardas artistic europees. Le restriction al reproduction de esseres human duceva le berberes del Maghreb a un arte que, al oculos occidental, sembla un abstraction radical e un abordage de color e forma libere e moderne. Al momento quando le globalisation face le notiones purmente occidental dominar, il es importante exponer le ligamines intellectual e le intercambio cultural inter le West e le Est, como propone iste exposition aperte usque al 5 januario 2014 in le Pinakothek der Moderne, in München, Germania.

Traducte de un notitia publicate in le revista *Saudi Aramco World*, edition de septembre/octobre 2013, in le section “Events & Exhibitions”.

Buenos Aires sub illumination LED

Le capital argentin va esser le prime citate latinoamerican cuje vias public essera illuminate per lampas de LED. Usate in London, Berlin e Sydney, le technologia promitte un reduction al medietate del costo con energia electric.

Le prevision es que 90 mille lampas incandescente de mercurio halogenate – il es dicer 75 per cento del total – va esser cambiate in tres annos, al costo de 290 milliones de pesos. Diego Santilli, le secretario del Ambiente e Spatios Public, dice que 10 mille lampas ja se ha substitute e que le governmento ha travaliare verso le transformation de Buenos Aires in un “citate verde”. Henk Siebren de Jong, presidente del compania Philips in America Latin, afirma que le systema se controlara per computator e que un lampa de LED pote remaner usque vinti annos sin cambiar, reducente multo le costo de manutention.

In São Paulo, le parco urban Ibirapuera ja dispone de illumination per LED.

Vista nocturna del celebre Avenida 9 de Julio, le plus large del mundo, in le corde de Buenos Aires.

Traducte del notitia *Buenos Aires será pioneira no uso de iluminação LED na América Latina*, per Lígia Mesquita, publicate le 26 octobre 2013 in le jornal brasilian *Folha de S. Paulo*.

Un museo pro Esperanto

Post duo annos in construction, esseva inaugurate in China le prime museo del lingua artificial Esperanto. Su area de exposition occupa 680 metros quadrate in le Universitate Zaozhuang, in le provincia oriental Shandong. Inter le 26 mille pecias exposite es libros, jornales, photographias e manuscritos, le major parte donate per esperantistas de plus que quaranta paisas.

Secundo Chen Haosu, director del liga esperantista chinese, le mission del museo es registrar le historia de Esperanto e promover le cultura e le developpamento del lingua. Le valor de 3 milliones de yuans (US\$ 490 mille) dispense in su construction esseva divise inter le universitate e le liga.

Sun Mingxiao, responsabile per le museo, afirma que 400 mille chineses ha apprendite Esperanto. Le activitates relative al lingua comenciava in le universitate in le annos 1980. In 2011, Esperanto deveniva un curso optional e desde tunc ha attracte 500 studiantes.

Basate sur le notitia *China's first Esperanto museum opens*, publicate le 18 novembre 2013 in le adresse electronic http://news.xinhuanet.com/english/culture/2013-11/18/c_132897910.htm e compartite in Facebook per le interlinguista Donald Gasper.

Notitia es cognoscentia

Le substantivo *notitia* se documenta desde multo tosto in le linguas romanice. Illo proveni de un parola latin homographa, derivante del participio *notum* del verbo *noscere*, que vole dicer ‘prender cognoscentia, informar se’. Plus ancianamente iste verbo se scribeva *gnoscer*; le G se perdeva in position initial, ma ha remanite in parolas con prefixos: *ignote*, *ignorantia*, *cognoscentia*, *cognitive*. Phenomeno simile eveniva al radical *gna-*, que dava nostre verbo *nascere*, ma tamben *cognate* e *cognition*.

Le mesme radice indoeuropee se atesta in le gruppos linguistic grec, germanic e slave. Illo appare, per exemplo, in le celebre phrase inscripte al entrata del Templo de Apollon in Delphos: *Gnōthi se autón*, ‘Cognosce a te proprie’. *Gnōsis*, nomine grec de un secta christian diffuse in le primordios del catholicismo, proveni del mesme radical grec. Tamben cognate es le verbos anglese *know*, german *kennen* e russe *znat*, totes significante cognoscer. In sanscrito, le mesme radice appare con le forma *jna-*.

Altere parolas del mesme familia in Interlingua es *notion*, *notori* e *notificar*, que usa le radical participial *not-*. Anque productive in Interlingua es le radical parallel *gnit-*: *cognite*, *incognita*, *cognition*. Del radice grec veni nostre parolas *agnostico*, *prognostico* e *diagnostico*.

Conversations e-postal

Donald Gasper me inviava le sequente commentario sur le articulo *Que lingua on debe parlar in Macau?*, publicate in le Almanac 47:

Gratias pro iste numero multo interessante del Almanac. A proposito de Macau, secundo le Lege Fundamental del Region Administrative Special le linguas official es le chinese (non le cantonese, ma isto es considerate como un del variantes oral permissibile del chinese) e le portugese. On usa anque le anglese desde le 19me seculo. Un altere lingua multo interessante es le patois macanese, un lingua creole, qui es parlate nunc solmente de poc personas.

Io demandava a Donald de dar me plus information sur le patois de Macau, dunque ille gentilmente me inviava le littera del canto *Docí Papiaçám di Macau*, disponibile in <http://www.youtube.com/watch?v=rjPR8owxiAA>, que io reproduce ci:

Macau, nôs-sa téra,
Humildi, di grândi nobréza,
Téra pichóti di tanto chiste,
Unga fula pa quim ta triste,
Macau, nôs-sa téra
Na mundo nom tem ôtro igual.
Casa di paz, di caridadi
Unga casa pa tudu genti Macau,
Santo Nómi qui Diós j'abençoâ Macau,
'nga tesóro dóci qui nôs guardâ
Téra di sonho, di esperança,
Téra di bondádi,
Ai bonitéza Macau, nôs-sa téra!

Donald reportava tamben que, secundo Wikipedia, le lexico de iste patois deriva de plure *papiás* o creoles de base portugese, le quales apporta parolas malay, sinhalese e indian. Tamben le cantonese e le anglese ha contribute con alcun parolas.